

Farkas Szilárd

Helyiérték

(Szemes Péter „*Rendületlenül*” című kötetéről)

Sokatmondó, ha egy könyv borítóján a *Szózat* legerősebb, legfontosabb szava szerepel, csupa nagybetűvel. A hazaszeretet követelése mellett azonban e parancs köré jóval gazdagabb vonatkozási rendszert épített a szerző. A könyvben többször, többféleképpen megjelenő felszólítás tulajdonképpen az egész szemesi programot, szándékot magában foglalja. Legfontosabb ennek megértéséhez a kötet középpontjába helyezett Szűnyogh Sándor szobránál „íródott” – annak feliratára felépített – esszé, amely már címében is visszhangozza a híres citátumot. E szöveg tematizálja legmarkánsabban a fő gondolatot, és fejti meg számunkra a „*Rendületlenül*” értelmét, amikor hangsúlyozza: „... magáénak, saját szívével dobbanónak érzi azt az illyési síp legvékonyabb ága, a muravidéki közösség is. [...] Melynek tagjaival nemcsak az édes anyanyelv, az egy nemzet, de a közös bölcső, a szülőföld, a vér és szellem testvérisége is összeköt bennünket. Hiszen úgy lokálpatrióta muravidékiek ők, hogy – önkényesen átrajzolt határok, vasfüggöny, aknazár és bunkerek ide vagy oda – igazán sohasem szűntek meg lelkükben egyúttal zalainak, vasinak is maradni” (71. o.).

A Pannon Írók Társasága és a Göcseji Múzeum közös kiadásában, a Pannon Tükör Könyvek sorozatban 2014 végén megjelent kötet másik fő törekvését pedig a zalaegerszegi polgármester, Gyutai Csaba által írt előszó fogalmazza meg legszebben: „építeni a zalai irodalom katedrálisát”. A két cél magától értetődően fonódik egygé, és lesz e katedrális egyik tornya a muravidéki, a határon túli irodalom. Többek között azért is tartjuk kiemelten fontosnak e program megvalósulásának lépéseit, mert a „vidéki” irodalommal (de ugyanúgy a hazai filozófia elmúlt száz évével) kapcsolatban általánosan elfogadott, gyakran hangoztatott ítélet: másodvonalbeli, csupán a „nagy” alkotók, irányzatok megkésett másolása, epigon, dilettáns, provinciális, vagy legalább is rossz értelemben vett „nemzeti”. Pedig ez a vélemény csupán annak a könny(elm)ű berögződésnek a következménye, miszerint e területek képviselői nem érdemelnek figyelmet, olvasói-kutatói erőfeszítést. Álláspontom szerint hibás az a premissza, hogy amit nem ismerünk, az nincs, így hibás a fenti konklúzió is.

Mi a közös a magyar szellemi élet teljesítményei jelentős részének megítélésében? A kanonizációs folyamat torzóban-maradtsága minden bizonnyal a legszembetűnőbb és legbántóbb jellemző. Közhely annak hangoztatása, hogy a kortársak esetében mennyire lassú és fáradságos ez a válogatás, a kritikus munka. Még ha az alkotások egy része már saját korában ki is tudja vívni azt az elismerést, rangot és helyet, ami biztosítja fennmaradását, jelentős számú mű „második születésénél” azonban „bábáskodni” kell. A kritika feladata, felelőssége minden korban ez volt, és ez ma is.

Szemes Péter már előző könyvében határozott elveket fogalmazott meg e témakörrel kapcsolatban. A *Művek felé* cím is egy irányultságot, az odafordulás gesztusát, a szakértő figyelmet implikálta, tehát egy elemző-kritikai-befogadói magatartást. Ugyanakkor kimondta azt az igényt, miszerint a

kritikusnak egyszerre felfedezőnek is kell lennie; bemelegkednie a legsűrűbb „szövegdsungelba”, erőfeszítést nem kímélve utakat találni benne, kincseket fedezni fel. A szerző évtizedes pályájának lépéseiként foghatóak fel az e szellemben írott kritikák, amelyeknek többségét a Pannon Tükörben publikálta. Ezekből gyűjtött össze a *Művek felé* cím alatt egy kötetre valót, és tette őket a kritikus hivatás iskolapéldájává. Már e könyvében is feltűnő volt az az alázat, egyrészt a szerzők, másrészt természetesen az alkotások felé, amely éles hangú, őszinte bírálatokkal párosul, és amelyek gyakran igen kemény hangon szólnak egy kiforrott, következetesen képviselt értékrendszer nevében. A „*Rendületlenül*”-ben sincs ez másként.

Hosszú utat kell bejárni, amíg egy szövegből könyv lesz. Ebben a születési folyamatban bábáskodni legalább olyan fontosabb feladat, mint a kritikus tevékenység. Szemes Péter szerkesztőként szintén több könyvet jegyez. E verseskötetekben és antológiákban gyakran első bemutatkozási lehetőséghez jutottak olyan ígéretes ifjú tehetségek, mint például Török Ádám, Farkas Balázs, Gelencsér Milán.

A harmadik nélkülözhetetlen eleme a lokális irodalom életre hívásának, életben tartásának, ha vannak olyan elkötelezett irodalomtörténészek, akik vállalják az „aprómunkát”, a helyi kulturális és irodalmi élet eredményeinek tudatosítását. Miközben a kritikus a jelen műalkotásaira figyel, az ilyen fajta kutatói tevékenység már néhány évtizednyi távolságot feltételez. Feltárni, tudatosítani azokat a folyamatokat és eredményeket, amelyek a ma irodalmi életét alakítják és meghatározzák, legalább olyan izgalmas feladat, és ugyanúgy a kanonizációs folyamat elengedhetetlenül szükséges eleme. Ennek fontosságát nem lehet eléggé hangsúlyozni, még akkor is, ha a szakmai berkeken belül egyértelműen e munkának van legkevesebb „becsülete”.

A kötet első felét tíz 2010 és 2014 között keletkezett esszé adja, amelyek alaposságuk és a gazdag forrásanyaguk okán sokkal inkább tűnnek irodalomtörténeti tanulmánynak. Közös e széles időbeli és tematikus szempontrendszer felvonultató szövegekben egyrészt, hogy a zalai irodalmi életből válogatnak, másrészt pedig nagyon is egységes mércével találkozhatunk bennük. A szerző nem engedi meg magának, hogy elveszzen a „helyi irodalom csalitosában”, mértani pontossággal elemez, bátran minősít: választ el értékest a kommersztól, klasszikust a dilettáns próbálkozástól. Az elmúlt 60 év zalai irodalmából összeállított négy irodalmi antológiát mérlegre téve (*Az összegzés igényével* című tanulmányban) például tárgyilagos és pontos képet kapunk ezek hibáiról és erényeiről. A szövegek hangja egyébként a témáktól függően sokféle. A személyes-barátitól (*Péntek Imre és a Pannon Tükör* vagy *A velünk élő Utassy József* című), az imént említett, tárgyilagos-kritikain keresztül, a helyi irodalom ügyének inkább ártó, hozzá nem értésről tanúskodó próbálkozásokat ostorozó mondatokig. A *Vadamosi Füzetek*ről szólva például Szemes helyenként túlságosan is élesen fogalmaz a '90-es évek ezen orgánuma körül ténykedő szerkesztők tevékenységével kapcsolatban.

Az egymás hatását erősítő, valamint eredményeiket megsokszorozó esszéket olvasva egy lokális irodalomtörténet mozaikdarabkái kerülnek a helyükre, amelynek szélesebb vonatkozásait, a történelemben és hazánk szellemi életének képzeletbeli térképén mozogva is határozott vonalakkal festi meg Szemes.

A könyv második felét tíz rövid kritikai írás adja. A címválasztás azonnal egyértelművé teszi, hogy a téma és a törekvés változatlan maradt: *Üzenet otthonról, haza*. A Magyar Zoltán által gyűjtött és összeállított *Muravidéki népmondák* célja ugyanúgy az értékmentés, mint ahogy a Márkus Ferenc munkásságát összefoglaló köteté vagy az *Utassy József emlékkönyvé*. Mindenképpen gesztusértékű az ilyen könyvekről írott kritikák figyelemfelkeltő publikálása.

Ráadásul a vizsgált zalai-muravidéki kötődésű irodalmi alkotások között több olyan is akad, amely kifejezetten a magyarság, hazaszeretet, az elvándorlás, az asszimiláció kísértésének problémáját, a nyelv, a szülőföld megtartó erejének lehetőségeit tematizálja. A legjobban sikerült ilyen a Bence Lajos *Vallani*-kötetéről írott, egyben a második fejezet címét is adó bírálat, és Péntek Imre *Hajtűkanyar* című verseskötetének (*Ittmaradni, hazatérni*) méltatása.

Az itt olvasható kritikák tehát szintén teljes mértékben beleilleszkednek a már felvázolt programba. Olyan alkotások értő és alapos bírálatát kapjuk általuk, amelyek a szemünk előtt formálódó zalai irodalmi kánon darabjai, vagy minden bizonnyal azok lesznek. Úgy gondolom a kötet és Szemes Péter tevékenysége bizonyíték arra, hogy – a matematika területéről kölcsönzött fogalmakat átvitt értelemben alkalmazva – a helyi érték válhat abszolút értékké.

(Pannon Írók Társasága-Göcseji Múzeum, Pannon Tükör Könyvek, Zalaegerszeg, 2014.)

Laborc Mónika: Echo

